

Op weg naar volwassenheid *naar een andere benadering van muziekonderwijs*

Een lentemiddag in een parkje. Een jongetje van een jaar of vijf kijkt vol bewondering naar de kleurige krokussen die in het gras bloeien en zegt: “ik vind jullie zó mooi, maar ik ga jullie niet plukken hoor, ik ga een liedje voor jullie zingen. *Krokusbolletje, kom eens uit je holletje, met je bloempjes paars en geel, op je dunne steel.*”

Er zijn natuurlijk vele van zulke vertederende kindermomenten op te noemen en je kunt je afvragen of deze vele momenten naast hun zonnige bijdrage aan het leven nog iets meer te vertellen hebben. Ik denk van wel. Twee belangrijke karakteristieke eigenschappen van het opgroeiende kind worden in dit voorbeeld zichtbaar.

De eerste eigenschap is de duidelijke eigen intentie, de eigen impuls van het kind. *Hij* vindt de bloemen mooi, *hij* gaat een liedje voor ze zingen en *hij* creëert een wereld waarin voor de bloemen een eigen persoonlijkheid en een eigen plekje gereserveerd is.

De tweede eigenschap is de openheid, interesse en het ongecompliceerd opgaan in en meeleven met de directe omgeving. Het gemak waarmee kinderen zich laten meenemen in bijvoorbeeld een Jan Klaassen en Katrijn verhaal, het gemak waarmee een hoopje stof tot een onmisbare boezemvriend uitgroeit, al deze voorbeelden laten zien met welke overgave het jonge kind de dingen in zijn omgeving in zijn innerlijk op kan nemen.

Als je probeert om je hetzelfde kind voor de geest te halen, maar dan vier jaar eerder, ontstaat er een heel ander beeld. Het ligt dan op zijn buik op hetzelfde grasveldje bij eenzelfde bosje krokussen en het grijpt met twee knuistjes naar de bloemen. De moeder zal dan het kind bij de bloemen vandaan halen en tegen het kind zeggen: “Dat moeten we niet doen hoor, dan doen we de bloemen pijn”, of woorden van die strekking op die typische manier waarop we tegen hele kleine kinderen

praten. Ze zal waarschijnlijk een beetje verontschuldigend glimlachen naar de andere aanwezige volwassenen, die begrijpend terug glimlachen, want kinderen van die leeftijd doen zulke dingen nu eenmaal. En het is inderdaad een puur reageren op de omgeving zonder bijbedoelingen, wanneer een baby iets tussen zijn vuistjes neemt, een glas omgooit of de kat in zijn oog prikt.

Deze bijna paradijselijke onschuld, waarin net zo min een persoonlijke intentie aanwezig is als een bewustzijn voor wat de dingen in de omgeving misschien zouden willen, is niet blijvend. In hetzelfde tempo waarin het opgroeiende kind een eigen binnenwereld ontwikkelt, verliest het deze bijbedoelingloze verhouding tot zijn omgeving. Hij grijpt naar een glas om te drinken, reikt naar de kat omdat hij er plezier in beleeft de kat te aaien en gooit de blokken van het buurjongetje om omdat hij boos is.

En daarmee wordt het eerste grote vraagstuk van de opgroeiende mens duidelijk: het ontstaan van een eigen belevingswereld, met eigen impulsen en begeerten, is een natuurlijk verloopend proces; bewustzijn voor wat de dingen in de omgeving willen, vragen en nodig hebben,

ontwikkelt zich niet zo vanzelfsprekend. Het jongetje van het krokusliedje heeft duidelijk oog voor het bestaansrecht van de krokussen, ook al zal hij dat natuurlijk zelf nooit zo formuleren. Deze blijk van empathie is duidelijk het gevolg van een ritueel over lente en bloembolletjes waaraan hij zonder twijfel op school heeft deelgenomen en waarin het liedje een centrale plaats vervulde. In een dergelijk ritueel vertelt een volwassene waarschijnlijk een verhaal over de winter die voorbij gaat en de lentezon, die de bloemenkindertjes wekt, waarna ze met de kinderen het liedje over de krokussen zingt. Dit in de lentetijd dagelijks terugkerende programmaonderdeel van de schooldag zorgt er dan voor, dat voor de kleuter de dingen in de wereld een eigen gezicht, een eigen leven krijgen. Deze gewoonte om kleine kinderen de wereld voor te houden alsof daar in alle dingen menselijke eigenschappen te vinden zijn, zorgt ervoor dat de kleuter eraan went deze dingen in zijn omgeving als dingen met een eigen bestaan te zien. Daardoor kan zich een gevoel voor moraliteit ontwikkelen.

Het voorbeeld van het kind met de krokussen biedt inzicht in twee bepalende factoren van het opgroeiende kind. Ten eerste een groeiend innerlijk leven, dat op natuurlijke wijze steeds sterker in het bewustzijn van het kind een rol gaat spelen, en ten tweede een bewustzijn van het eigen leven van de buitenwereld, dat op speelse wijze vanuit een door volwassenen verzorgde cultuur bij het kind wordt wakker geroepen. Het ene gaat haast onmerkbaar vanzelf, het andere is zonder de inzet van de volwassenen niet mogelijk. Daarbij komt nog dat ook voor het tot ontwikkeling komen van het zelfbewustzijn van het kind deze rol van de volwassene noodzakelijk is. Dit lijkt in eerste instantie in tegenspraak te zijn met de eerdere waarnemingen, maar wanneer je bedenkt dat zelfreflectie pas mogelijk is, wanneer je jezelf bekijkt alsof je tegenover jezelf staat, als een stuk buitenwereld dus, dan wordt duidelijk hoe deze dingen in elkaar grijpen. In het voorbeeld van het kind met de krokussen is te zien hoe beide eigenschappen op een harmonieuze wijze samenwerken in de fantasiewereld die het kind voor zichzelf vormt en waarin hij en de dingen om hem heen een eigen plaats krijgen toebedeeld. Deze fantasie, dit vermogen om spelenderwijs op te gaan in de dingen, dat wil zeggen, de spontane, natuurlijke manier waarop dit vermogen werkzaam is verdwijnt dan naarmate het kind ouder wordt.

Deze door volwassenen verzorgde mythische omgeving is eeuwenlang het omhulsel geweest waarbinnen het karakter van het kind gevormd werd en groeien kon. In alle culturen is ook altijd een radicale breuk tussen kindzijn en volwassenzijn in de tradities opgenomen. Meestal bestaande uit een bepaald ritueel rond het 12^e levensjaar, waarmee het kind van de ene op de andere dag zijn plaats bij de kinderen verlaat en tot de wereld van de volwassenen gaat behoren. Volwassen worden hield over de hele wereld in dat het kind in staat werd geacht zich zelfstandig te gedragen volgens de wetten, normen en gewoontes van de stam of leefgemeenschap waarin hij leefde. Deze zelfstandigheid was gebaseerd op vaardigheden en gewoontes, niet op een inzicht of eigen standpunt. Daarom is het ook van oudsher zo dat de oudere leden van een leefgemeenschap, zij die uit levenservaring konden putten, de meeste stem hadden in zaken van algemeen belang. Puberteit, de leeftijdsfase waarin de mens de kans heeft om toe te groeien naar zijn eigen leven, doel en individualiteit, was vroeger niet nodig. Jeugd is een verschijnsel dat pas de afgelopen één of twee eeuwen voor het eerst een reële cultuurfactor geworden is.

Emancipatie van de jeugd

Ik was zelf als 12, 13, 14 jarige ook in die ontwikkelingsfase. Ik was druk, leefde in en eigen wereld en veel leraren zullen wel gek van me zijn geworden. Mijn klasgenootjes en de andere leeftijdsgenootjes die ik tegen kwam vertoonden over het algemeen soortgelijke verschijnselen. Bij de één was dat wat minder uitgesproken dan bij de ander en de één uitte het in onzekerheid, de ander in bravoure, maar we waren allemaal vooral met ons zelf bezig, als een rups in een cocon. Dit is een natuurlijk en noodzakelijk proces, niet persé negatief, ook niet meteen positief. De vraag is namelijk: hoe kwamen we uit deze cocon weer vrij. Ik kan uit eigen ervaring vertellen wat voor mij daarin van wezenlijk belang was. Ten eerste de eerbied en het vermoeden dat er meer was onder de zon, die ik uit mijn kindertijd meegenomen had. Deze schat uit mijn kindertijd gaf mij het vermogen vertrouwen te hebben in mijn leraren en andere volwassenen. En zonder dit vertrouwen had ik me door hen nooit kunnen laten helpen om uit mijn cocon te komen en interesse te ontwikkelen voor de wereld om me heen. Daarvoor waren twee dingen van betekenis. De kwaliteit van de omhulling die thuis en op school mijn kinderjaren verrijkten, en mijn persoonlijke ongevoeligheid voor de 'mode' die door de wereld buiten deze omhulling aan ons kinderen opgedrongen werd. Ik heb vele leeftijdsgenoten ontmoet die deze ongevoeligheid niet hadden en, onafhankelijk van welk omhulsel zij in hun kindertijd aangeboden kregen, meegezogen werden in de malle molen van de op jongeren gerichte massacultuur. Ik heb, om in dezelfde beeldspraak te blijven, de omhulling uit mijn kindertijd teruggevonden in mijn cocon, waar het vele verteerbare en omvormbare ingrediënten in achtergelaten had. Het zijn deze ingrediënten geweest die mij geholpen om los te komen van mijn cocon.

Nu, zoveel jaren later, lijkt het erop dat zowel op het gebied van de verzorging van de omgeving van het kind, als in de wereld van de jongerencultuur vele zaken het tegendeel nastreven van wat ik zelf als wezenlijk voor mijn eigen ontwikkeling naar volwassenheid heb ervaren. Hier ligt een culturele ontwikkeling aan ten grondslag. Het is een ontwikkeling van de afgelopen eeuwen geweest dat mensen in steeds grotere vorm in opstand kwamen tegen het klakkeloos overnemen van wat door traditie, normen en gewoontes aan cultuurvormen door de oudere generatie werd overgedragen. Deze ontwikkeling loopt van pakweg de renaissance door tot in onze tijd, heeft gebeurtenissen als de Franse revolutie, de romantiek, de secularisatie en de democratisering met zich mee gebracht, en heeft in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw in de daden van de protestgeneratie in alle lagen van de bevolking een kroon gezet op wat je in deze context wel de emancipatie van de jeugd kunt noemen. Ondanks het feit dat lang niet alle leeftijdsgenoten actief meededen met de protestbeweging en er veel van het oude gebleven of gaandeweg weer teruggekomen is, heeft deze protestbeweging een gedachtegoed ontwikkeld dat tot op de dag van vandaag een mogelijk grotere cultuurfactor is geworden dan wat nog aan traditie en gewoonte uit het verleden overgebleven is. De protestbeweging heeft als belangrijkste wapenfeit de zeepbel van de lege autoriteit doorgeprikt. Waar haalt iemand het recht vandaan te bepalen wat wel en wat niet goed is? Vrijheid, zelfbeschikking en zelfontplooiing werden geëist. Er is een gedachtegoed uit ontstaan dat diepe sporen in onze cultuur trekt: ieder individu moet vrij kunnen zijn om zijn eigen leven vorm te geven en tegelijkertijd, of juist daarom, is geen enkel individu in staat om werkelijk te weten wat goed is, laat staan voor anderen. Dit gedachtegoed bestaat dus uit twee componenten die elkaar tegen lijken te spreken, maar in feite uit dezelfde bron putten. Daaruit is een samenleving ontstaan waarin iedereen in zijn privé-leven het allemaal zelf mag en moet uitzoeken, terwijl in het openbare leven de besluitvorming zo veel mogelijk via

onpersoonlijke processen wordt geleid: aan de ene kant persoonlijke vrijheid, aan de andere kant onpersoonlijke objectiviteit.

Deze mengeling van zo verschillende uitgangspunten is terug te vinden in de gangbare leermethodes voor het vak muziek. Wie bijvoorbeeld de methode Intro bekijkt, ziet het wonderlijke compromis waar ik op wil wijzen. Aan de ene kant is het qua vormgeving en inhoud een voorbeeld van een aan de persoonlijke belevingswereld van de leerling aangepaste methode, gekenmerkt

door felle, aansprekende kleuren, een luchtige toon, veel popmuziekvoorbeelden en veel stimulans van eigen activiteit. Aan de andere kant doceert de methode keurig de minieme lijst van kenniseisen uit de klassieke muziekleer, die voor een objectieve beoordeling van de methode naar aanvaarde maatstaven vereist is. Dat deze kenniscomponent nauwelijks aansluit op de praktijkvoorbeelden in het boek, omdat het muzikale kennis betreft die met name voor de wat klassiekere muziek noodzakelijk is en in dit boek dus eigenlijk contextloos blijft, moge duidelijk zijn.

De tendens die uit het bovengenoemde voorbeeld blijkt, lijkt op vele plaatsen en met name in het onderwijs of de gezondheidszorg, de leidende factor te zijn van de ontwikkelingen die op deze gebieden plaatsvinden. Vrijwel alle door volwassenen georganiseerde vormen van openbaar leven ademen deze aparte tweeslachtigheid. En daaruit trek ik de conclusie dat de veertigers en vijftigers van nu, de leden van de protestgeneratie van toen, hun protest tegen de lege autoriteit van individuele gezagsdragers hebben omgevormd tot een overtuiging dat iedere autoriteit, en dus ook de eigen autoriteit, geen waarde heeft. Dit komt erop neer dat er nauwelijks motivatie is om zelf tot begrip van de zaak te komen. En diegenen die de moeite nog nemen zich wel te informeren, stellen zich meestal tevreden met het volgen van kant en klare kennis, afkomstig uit de vele 'wetenschappelijke' statistische onderzoeken. Vertrouwen in het eigen vermogen om een werkelijk individueel begrip van de wereld te ontwikkelen lijkt nauwelijks te bestaan en pogingen daartoe worden meestal de mond gesnoerd met: "Dat is ook maar een mening." Hoe dit tot uitdrukking komt en welke gevolgen dit voor de jonge generatie van nu heeft, wil ik in een paar voorbeelden illustreren.

Een meisje van een jaar of vijf, rode jas en gele laarsjes, drentelt door de supermarkt en zingt met een overdreven schreeuwstem "zoenen, zoenen, maak me gek!" een deuntje opgepikt van de sterreclame. Haar ouders schenken er geen aandacht aan, er is eigenlijk niemand die ervan op kijkt.

Er is weer een nieuw deel van de Harry Potter filmreeks uit. In een kleuterklas zijn de kinderen op maandagmorgen ineens onhandelbaar, druk en buiten zichzelf. Enig navragen laat uitkomen dat het voorbije weekeinde een klasgenoot met zijn verjaardagsfeestje de film bezocht heeft, waarbij het grootste deel van de klas was uitgenodigd. Het label 12 jaar en ouder voor deze film heeft blijkbaar geen betekenis gehad voor de verantwoordelijke volwassenen.

Een man bij de bakker, met een meisje van een jaar of drie op zijn schouders. "Wil je een kaascroissantje?" vraagt hij. "Ja". "Of een appelbroodje." "Nee, een kaaskrozzantje." "Niet

een gewone croissant?” “Een kaaskrozantje.” “Of wil je een broodje met banaan?” “Nee, lust ik niet, ik wil een kaaskrozantje.” “Geen ham-kaaskrozantje?” “Nee! Een kaaaaaskrozantje!” “Een kaaskrozantje?” “Ja.” “Oh.”

Een rij bij de kassa van een supermarkt. Een jongetje van een jaar of zes duwt zijn kinderwinkelwagentje zonder oog voor zijn omgeving de rij in. Een oudere vrouw, die zich

daardoor bezeert, spreekt de moeder van het jongetje aan en vraagt haar om haar zoontje te laten stoppen. De moeder antwoordt dat zij haar kind antiautoritair op wil voeden, dat het zelf zijn grenzen moet verkennen en dat ze er dus niets van wil zeggen. Achter haar in de rij staat een jongeman in punkoutfit. Hij neemt een pak melk, opent het en giet de inhoud gedeceerd over de verbouwereerde moeder uit. Tja, is zijn commentaar, ik ben ook antiautoritair opgevoed, en dit is wat er van komt.

Deze vier voorbeelden kunnen incidenten zonder verdere relevantie lijken, maar wie om zich heen kijkt zal het met me eens zijn dat in deze voorbeelden tendensen zichtbaar worden die in heel Nederland eerder regel dan uitzondering zijn. Ten eerste lijkt het wel of ouders, programmamakers en wie er verder nog verantwoordelijk is voor de dingen waar kinderen mee in aanraking komen die door mensen in de wereld gezet worden, geen idee hebben van wat wel en wat niet gezond is voor hun kind. Ten tweede lijkt het wel alsof ouders grote moeite hebben om hun kinderen te confronteren met de grenzen van de gezonde sociale omgang. En inderdaad, van een kinderpsycholoog hoorde ik dat het merendeel van de kinderen met gedrag- of leerproblemen dat bij haar op consult komt, ouders heeft die laten weten onzeker te zijn over hoe een kind op te voeden. Er wordt weinig voorgelezen en ouders weten niet meer welke literatuur voor welke leeftijd geschikt is. Er wordt nauwelijks meer met kinderen gezongen (funest voor het vak muziek overigens). Er wordt niet meer met kinderen gespeeld. Er wordt wel voortdurend naar de mening van het kind gevraagd, naar de pijpen van het kind gedanst, alsof een onbewuste onmacht er toe aanzet te geloven dat het kind zelf beter weet wat goed voor hem is (het voorbeeld met de kaaskrozant). De verhalende, mythische omgeving die traditioneel in de opvoeding verzorgd werd, heeft plaats gemaakt voor tv, computer en cd, en ouders laten het, zonder er vaak over na te denken, veelal aan deze media over om hun kind in de cultuur binnen te leiden.

Culturele crisis

Ik denk dat de oorzaak hiervoor voor een groot deel te vinden is in het feit dat onze samenleving weliswaar heeft afgerekend met valse autoriteit, maar er nooit toe gekomen is de vorm te vinden waarin de individuele autoriteit wel bestaansrecht heeft. Onze cultuur mag dan het individualisme de ruimte geven als nooit eerder in de geschiedenis, juist dát aspect van het individu, zijn vermogen om zich tot een standpunt te ontwikkelen van waaruit hij een individueel oordeel over de werkelijkheid kan vellen dat recht doet aan de waarheid, wordt ontkent en dus onbesproken gelaten. En precies die levensvraag staat centraal in de levensfase van de puberteit. Een heel concreet gevolg daarvan is, dat jonge, opgroeiende mensen meer en meer geloven dat zij op school zijn omdat zij een pakket algemeen aanvaarde kennis, vaardigheden en gedragsnormen moeten leren, niet om een persoonlijke ontwikkelingsweg te gaan die hen in staat stelt hun eigen individuele belevingswereld zo ruim te maken dat daar de wereld zich in kan openbaren. Vroeger kon je de politicus of een andere gezagsdrager nog

persoonlijk verantwoordelijk houden voor de vorm die hij of zij aan zulke algemeen aanvaarde normen gegeven had. Tegenwoordig is er vrijwel niemand meer die zich persoonlijk verantwoordelijk voelt voor wat hij of zij in de wereld zet. “Onderzoek heeft uitgewezen, dat...” “De meerderheid van de kiezers wil, dat...” Voor jonge mensen is de confrontatie met deze onpersoonlijke wereld van het ‘algemeen aanvaarde moeten’ een reden op zich om de school en alles wat daarop volgt persoonlijk niet zo serieus te nemen. Wel misschien qua carrièreperspectief, maar niet persoonlijk.

Maar dat is niet het enige. Naast deze wereld van het onpersoonlijke moeten, heeft onze cultuur nog een andere wereld voortgebracht. Deze is te vinden in de wereld van het entertainment en de media. Het treffendste voorbeeld van wat deze wereld over kinderen uitstort, is te vinden in de volgende tekst van het liedje ‘Vrij’ dat gezongen werd door de finalisten van het junior songfestival in 2006.

*Vrij, om te doen wat jij wil
Je eigen keuzes maken
Dus jij maakt het verschil
Vrij, want de wereld is van jou
Of je piloot wil worden of werken in de bouw
Je bent vrij, je bent vrij*

*Zorgen zijn voor later
Dus ik maak me nog niet druk
Lekker voetballen met vriendjes
Want het gaat om ons geluk
En ik sms en ik msn
Oh ik surf de hele dag
En ik zing, en ik dans laat me lekker gaan
Doe alles met een stralende lach*

*Vrij, om te doen wat jij wil
etc.*

*Ik wil mijn eigen kleren kiezen
Lekker shoppen in de stad
Ik wil anders zijn dan anderen
Want dat gewone ben ik zat
Ik ga lekker door
Ga er helemaal voor
Ja ik volg gewoon mijn hart
En ik leef in het nu, jaag mijn eigen dromen na
Verschijn als eerste aan de start*

*Vrij, om te doen wat jij wil
etc.*

*Niets is onmogelijk
Ja, echt alles is te doen
Je allereerste proefwerk
Of je allereerste zoen*

*Vrij, Om te doen wat jij wil
Etc*

In deze tekst zijn een aantal maatschappelijke en culturele waarden verwoord, die op duizendvoudige wijze overal in het openbare en persoonlijke leven steeds weer de boventoon voeren. Ik kan voorzichtig stellen dat mijn generatie is opgevoed vanuit de idealen zoals in

het refrein zo treffend onder woorden gebracht worden. Het is niet moeilijk om hierin de verworvenheden van de protestgeneratie te herkennen. Een cultuuromslag die de kinderen van deze nieuwe wereld levensmotto's heeft ingegoten als: Wees jezelf! Zoek je eigen weg! Volg je hart! De invullingen die aan dit eigen vrije leven in de tekst van het lied 'Vrij' gegeven wordt, spreken voor zich. De generatie jongeren van nu is over het algemeen een generatie geworden die doet wat ze 'leuk' vindt. Het is ook niet voor niets dat de term 'opleuken' zijn intrede in het onderwijs gedaan heeft.

Dat dit in het onderwijs tot problemen leidt is vanzelfsprekend, omdat het in het wezen van onderwijs ligt dat je als leerling iets moet. En iets moeten doen staat haaks op vrij zijn. De vrijblijvendheid en willekeur die deze zelfonplooiingscultus heeft voortgebracht, heeft het gevoel dat onpersoonlijke, algemeen aanvaarde maatstaven noodzakelijk zijn om het openbare leven van de negatieve gevolgen van deze cultus te vrijwaren, alleen maar sterker gemaakt. En met iedere nieuwe beperkende maatregel wordt de tegenreactie om los van deze beperkingen te komen weer groter. Het lijkt wel alsof het ingesponnen zijn in de cocon van de eigen persoonlijke beleving als het ideale eindpunt van de ontwikkeling van het opgroeiende kind wordt gepropageerd. Ik heb dit ingesponnen zijn zelf beleefd als een voorwaarde voor, maar ook een hindernis die ik moest overwinnen op weg naar volwassenheid. En het is van alle kunstuitingen de muziek die hierin een leidende rol speelt. Vrijwel iedere jongere bouwt zijn cocon op het fundament van de muziekstijl die hem het beste ligt.

Als beginnende docent in het voortgezet onderwijs zie ik kinderen die zich hebben leren inspinnen in een cocon van persoonlijke smaak en die zich tegen iedere poging om door die cocon heen te breken, wapenen met zelfingenomenheid en een geraffineerd appèl op hun individuele vrijheid. Zij weten precies dat wanneer ze zich verschuilen achter de vrijheid om zich niet te hoeven verantwoorden, de ander met lege handen komt te staan. Deze kleine maar groeiende groep heeft een grote werking op hun leeftijdsgenoten, omdat ze uitspreken en uitleven wat bij vele anderen als gerechtvaardigd en dus nastrevenswaardig wordt beleefd. Bovendien wordt hun mening en hun houding

bevestigd in de duizend facetten van het culturele leven. Ik sta als beginnende docent nog dagelijks te zoeken naar de juiste manier. En ik kan leren om met drukke kinderen te werken, leren om met agressieve, zieke, verdrietige kinderen om te gaan. Leren hoe ik mijn les beter plan en inhoudelijk aantrekkelijk maak. Al deze zaken zal ik de komende jaren zelf en hopelijk met hulp van collega's en leerlingen het hoofd moeten leren bieden. En daar ben ik klaar voor. Maar wat ik niet alleen kan is de strijd aangaan met een hele cultuur. Het is dan ook om die reden dat ik dit artikel aan dit onderwerp gewijd heb.

Ik zou mijn leerlingen toewensen dat ze tijdens hun middelbare schooltijd uit de cocon van het eigen ego leren kruipen en oog leren krijgen voor de wereld, geïnteresseerd zijn los van een persoonlijke voorkeur of afkeur. De reden hiervoor is, dat interesse voor de wereld de belangrijkste voorwaarde voor volwassenheid is. Geen ding, en dus ook geen mens, is zonder een context. Zonder deze bovenpersoonlijke interesse mist de mens het instrument waarmee hij zich de wereld waarin hij staat eigen kan maken. Als hij zich de context van zijn bestaan niet eigen maakt, is er van zelfstandigheid en vrijheid geen sprake. Lichamelijk mag een mens dan wel na verloop van een bepaalde tijd volwassen zijn, geestelijke volwassenheid staat en

valt met het vermogen boven de eigen persoonlijkheid uit te stijgen. “Wat wil ik later doen in mijn leven” is een vraag die de mens pas beantwoorden kan, wanneer hij eerst de vraag heeft beantwoord: “wat vraagt de wereld van mij”. Met dit ontwikkelingsperspectief voor ogen,

blijkt de taak van de middelbare school leerkracht omvattender dan die van enkel kennisoverdrager, en meer diepgang te vereisen dan in de rol van leerprocesbegeleider in de nieuwere onderwijsvormen mogelijk is. Ik weet nog niet of en in hoeverre ik voor die specifieke taak geschikt ben. Dit andere inzicht ontwikkelen en uitdragen zie ik als iets waar ik in ieder geval een rol in kan spelen, maar deze cultuuromslag verzorgen, kun je niet alleen. Dit andere inzicht over onderwijs en opvoeding moet een cultuurfactor zijn, wil ik daar als individuele leraar mijn eigen opgave in kunnen volbrengen.

Vele schouders

Een kleuterklas ergens in het oosten van het land. De juf heeft de kinderen in een kring rond zich verzameld om het verhaal van Sneeuwwitje te vertellen. Een meisje raakt bij deze mededeling helemaal in paniek en vertelt in tranen dat ze thuis sneeuwwitje op DVD heeft gezien en dat ze daar zo bang van is geworden en dat ze het verhaal niet durft te horen. Juf neemt haar op schoot en nadat ze het meisje gerust gesteld heeft vertelt ze de kinderen het verhaal. Na afloop verzucht het bange meisje dat ze het zo wél mooi vond en helemaal niet bang is geworden.

Najaar 2007. Jong Oranje heeft een trainingskamp ergens in Noord Holland ter voorbereiding op de kwalificatie voor de olympische spelen. De spelers komen uit de bus en lopen richting kleedkamergebouw. Aan weerskanten van hun looproute hebben zich kinderen opgesteld om een glimp van hun idolen op te vangen. De spelers hebben allemaal een I-pod in hun oren geplugd en lopen zonder acht te slaan op hun omgeving als zombies tussen de rijen door. Die avond spreekt trainer Foppe de Haan de spelers aan op dit gedrag. Hij legt hen voor dat ze zich bedenken kunnen wat het betekent voor een jong voetballertje als de spelers waar hij naar op kijkt op deze manier met hun fans omgaan. Hij vraagt ze na te denken wat voor een verantwoordelijkheid het met zich mee brengt als je op die manier rolmodel bent. Er volgt geen verbod. Maar de volgende dag zijn de I-pods verdwenen.

De lerares en de trainer uit deze voorbeelden laten zien dat er gelukkig mensen zijn die het anders willen doen. Het kind zal zonder concrete ouders en leraren en de individuele bijdragen die deze leveren, moeilijk steun kunnen vinden op de weg naar volwassenheid. Maar deze ouders en leraren moeten wel de kans krijgen hun bijdragen in die richting te leveren. Wanneer de lerares bijvoorbeeld ouders tegenover zich heeft die op geen enkele manier bereid zijn tv- en computergebruik kritisch tegen het licht te houden, kan zij de kinderen verhalen vertellen zoveel ze wil, ieder sprookje 's morgens zal door de uren mediagebruik 's middags weer teniet gedaan worden. En in de praktijk blijkt toch dat de meeste mensen eerder luisteren naar een anoniem rapport waarin staat dat het wetenschappelijk niet bewezen kan worden of computer en tv een negatieve werking hebben op kinderen, dan naar de persoonlijke stem van een lerares die uit ervaring kan vertellen welk effect het heeft op de fantasie en het inlevingsvermogen van het kind. De verandering die er in het geestesleven van onze samenleving moet plaatsvinden om deze individuele lerares de steun te bieden voor haar persoonlijke werk, is echter niet door één mens te sturen. Dit geldt ook voor de veranderingen in de politieke besluitvorming over de vormen van het

Nederlandse onderwijs. Zolang men in de politiek uitgaat van zogenaamd objectieve maatstaven van algemeen nut, zal de individuele leraar die vanuit het belang van het spel voor het jonge kind de onderwijsvormen wil verzorgen, door de eisen van de overheid tegengewerkt worden. De vruchtbaarheid van iedere individuele bijdrage wordt bepaald door de algemene context waarin deze bijdrage plaats vindt. Deze algemene context vormgeven vanuit een werkelijk inzicht in de ontwikkeling van de mens naar volwassenheid is een opgave die alleen door vele schouders gedragen kan worden.

Tot slot

In een wereld die uiteengereten is tussen persoonlijke vrijheid en onpersoonlijke objectiviteit is het vak van leraar steeds meer ondermijnt geraakt. De leraar moet zich enerzijds houden aan de anonieme, van bovenaf opgelegde voorschriften, anderzijds heeft hij zich te voegen naar de grillen en nukken van zijn leerlingen. Een eigen insteek beperkt zich tot het enge gebied van de concrete uitvoering van het vak. Voor het vak muziek lijkt maar één weg open te staan. Kinderen kunnen niet meer luisteren. Het is de kinderen in hun opvoeding en in het basisonderwijs afgeleerd, of in ieder geval niet aangeleerd, om aandachtig te kijken en te luisteren en de tijd voor iets te nemen. Wil de muzikleraar aansluiten bij waar de kinderen zijn, dan kan hij alleen uitgaan van activiteitgericht onderwijs. De moeilijkheid daarvan is, dat de kinderen door steeds alleen op hun eigen activiteit aangesproken te worden, zich in hun coconhouding bevestigd voelen. Het draait weer allemaal om hen en de activiteiten moeten aan steeds grotere eisen voldoen, willen ze blijven boeien. Daar is in de methodes die dit activiteitgerichte onderwijs propageren niet over nagedacht. In deze methodes leidt dit tot een tendens van opleuken en simpel houden van de aangeboden werkvormen en lesstof. Ik zie het als de grootste uitdaging op onderwijsgebied om uit deze eenzijdige benadering te ontsnappen en op zoek te gaan naar hoe muziekonderwijs vorm gegeven kan worden, dat het kinderen de weg kan helpen vinden om uit de cocon van de eigen belevingswereld te stappen. Dit is een opgave die het hele spectrum van het muziekonderwijs betreft, die eigenlijk al begint bij de ouders thuis, en die een samenwerking tussen en een gedeeld inzicht van alle betrokkenen (basisonderwijs, muziekscholen, middelbaar onderwijs, ouders en overheid) vereist. Daarvoor zal een omvorming noodzakelijk zijn van de oordelen en vooroordelen over de ontwikkeling van het kind, de opvoeding, onderwijs en de rol van muziek daarin, die tot nu toe het debat hierover bepaald hebben. Ik hoop met dit artikel mijn bijdrage aan het begin van deze omvorming geleverd te hebben.